

Az értekezletek lélektana

Száz megkérdezett pedagógus közül kilencvennégyen úgy nyilatkoznak, hogy a különböző értekezletek többnyire *felesleges időtöltések* csupán. Valljuk be, lényegében igazuk is van. Nyilatkozatuk és az igazság között legfeljebb annyi az eltérés, hogy az értekezletek *nem szükségszerűen* tartalmatlanok és feleslegesek, mert nem szükségszerű az sem, hogy tetteket akarjanak pótolni velük. *Lócsei Pál* Szavak és gondolatok című versében írja: „Régen úgy tűnt: — a gondolat a lélek — s hozzá képest a szó — csak jeladó — jelfogó képlet... Most úgy tűnik: — a szavak önálló — életre kelnek — és ahol tegnap — csak küldöncök, — kengyelfutók lehettek, — ma parancsolnak — az értelemnek.” Azt a tényt, hogy a sokszor emlegetett *információzubatag* korában a szavak gyakran előntik életünket, korunk írói, gondolkodói sokféleképp megfogalmazták. Sartre egyenesen korunk egyik tipikus betegségét látja a burjánzó szórákban. Isaac Bashevis Singer arra céloz, hogy az ember lassan szódaráló géppé válik: „szavakat fogunk enni, szavakat inni, szavakkal házasodunk össze, megmérgezzük magunkat a szavakkal”. Nos, ha iskolai értekezleteink ebbe a sorba tartoznak valahol, tehát csak továbbfejlesztik a szórákat, csak mérgezik a résztvevőket, akkor egyetérthetünk ellenzőikkel, *kár megtartani őket*. Ott azonban, ahol ezek az értekezletek valóban a nevelőtestület munkaértekezletei, szervesen illeszkednek a nevelés folyamatába, egy megtett útszakaszról adnak számot, egy következőre terveket készítenek, ott lényeges és nélkülözhetetlen *nevelési tényezők*.

Értelmük tehát csak azoknak az értekezleteknek van, amelyek:

1. a nevelőtestület elvi egységének, demokratizmusának megerősítését,
2. nevelési és oktatási módszereinek összehangolását,
3. pedagógiai közvéleményének alakítását és érvényesítését

hivatottak szolgálni. Nagyon találóan és részeiben még ma is igen korszerűen határozta meg az iskolai értekezletek funkcióját az 1886-ban megjelent *Pedagógiai Encyclopédia* (alcíme: A neveléstudomány szótára. Szerk.: Verédi Károly, Bp. 1886.), amely szerint értekezletek tárgyaivá válhatnak:

- az iskola „erkölcsi és szellemi életének” olyan ügyei, amelyek az iskola fejlődését mozdítják elő (módszerek, nevelés, rendtartás, fegyelem),
- a felsőbb hatóságok rendeleteinek végrehajtását, megvalósítását szolgáló megbeszélések,
- fontosabb kérdésekben a testület véleményének kikérése, meghallgatása (véleményadás),
- valamint az iskola „erkölcsi, szellemi állapotának” értékelése.

Egyébként sajátos jelenség, hogy a pedagógiai értekezleteknek alig van irodalmuk. Ez ugyanis azért különös, mert a testületi értekeztet — főleg a középiskolákban — hosszú időn át a pedagógusok fóruma volt. Azt értve ezen, hogy pl. egy új tanárnak előbb-utóbb egy értekezleti előadással kellett bemutatkoznia. Épp ezért ezek az előadások igen színvonalasak voltak, közülük — kutató feldolgozásuk után — nem egyet a neveléstörténetnek is számon kellene tartania már szerzői miatt is. A szerzők között olyan neveket találunk, mint Babits Mihály, Juhász Gyula. (Az

értekezések az iskola évkönyvében meg is jelentek!) Ezeket az előadás, felolvasás jellegű értekezleteket ma is megtaláljuk iskoláinkban, ma azonban rendszerint külső előadó és nem a testület valamelyik tagja szerepel bennük. A továbbiakban ezeket mégis kiiktatjuk tárgyalásunkból, mert mai értelemben ezek már nem igazi értekezletek, hanem *továbbképzési előadások*.

Szorosabb értelemben értekezleteknek csak azokat a *szervezett és programszerű testületi megbeszéléseket, vitákat* tartjuk, amelyek alkalmat és lehetőséget biztosítanak nézetek ütköztetésére; szubjektív egyéni álláspontok kifejtésére; problémák őszinte feltárására; észrevételek és javaslatok megtételére. Az értekező épp ezért mindig — ha értelmes —, közösségi jellegű, a vitatott kérdésekben ugyanezért ugyan csak a közösség hozhat határozatokat rajtuk. Az értekezőt nem szabad tehát alkalmi gyűlésnek tekinteni, amelyen sokan jönnek össze, hogy egy ember szavait hallgassák. Az értekező színhelye nem Sion hegye, épp ezért rajtuk nem kinyilatkoztatásokra, hanem eszmecserékre van szükség.

Há az értekezőkkel kapcsolatban megnyilvánuló szinte általános ellenszenvet, illetve közönyt és unalmat pszichológiai szempontból vizsgáljuk, arra a következtetésre juthatunk, hogy kialakulásukban szerepet játszik az, hogy

- ezeken az értekezők rendszerint egy személy szerepel,
- aki néha még arról sem képes meggyőzni hallgatóságát, hogy ért ahhoz, amiről beszél,
- érvek helyett csupán pozíciójával kíván súlyt adni kijelentéseinek,
- amiből törvényszerűen következik, hogy nem vitakedvet ébreszt, hanem még a szólási szándékot is belefojtja az emberekbe. (Minek?)

Nem véletlen, hogy ilyenkor a szírének énekét is túlszárnyaló csábdallamokkal kell szóra bírni a hallgatókat. Hozzászóló ugyanis olyankor nem akad, ha az értekező szinte magától két részre tagozódik:

- a) beszélőre, előadóra
- b) és hallgatóságra

Az értekezőtípusok két végpontján gyakori ez az eset. Egyrésztől, há külső előadó tart valóban tartalmas, hosszabb előadást. Ilyenkor nehezen vállalkoznak a kollégák azonnali reagálásokra. A hangulatot viszont nem akarják lerontani apró-cseprő gondok boncolgatásával. Másrésztől, ha az előadó (az iskola igazgatója vagy bárki más) mindvégig parancsokat közöl, esetleg burkoltan még meg is fenyegeti azokat, akiknek más lenne a véleményük. Tehát: *a nagyon jó és a nagyon rossz előadások*.

Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy mind az iskolavezetésnek, mind a pedagógus közösségnek alapvető érdeke, hogy felesleges értekezőket az iskolán belül *ne szervezzenek*, az iskolán kívül pedig minél kevesebben kelljen *megjelenniük*. Sajnos, az utóbbi időben feledésbe ment Fáy András javaslata, amely azt szorgalmazta, hogy *a pedagógusok idejét minősítsék nemzeti vagyonná*. A nemzeti vagyont lopja meg mindenki, aki a gyerekekkel való foglalkozástól, ön- és továbbképzéstől egy percre is feleslegesen vonja el a pedagógusokat. Esetleg csak azért, hogy egy egyébként közönybe fulladó rendezvénynek mégis legyen hallgatósága is.

AZ ÉRTEKEZLETEK ELŐKÉSZÍTÉSE

Csak az olyan értekező illeszkedhet be az iskola nevelési tevékenységének folyamatába, amelyet a vezetők kellőképp *előkészítettek*. Előkészítésen azt értjük, hogy már az iskola munkatervében meghatározzák a fontosabb értekezők *funk-*

cióját és témáját. Más hatása lesz pl. egy nevelési értekezletnek, ha a testület tagjai már a tanévkezdéskor tudják, hogy ebben az évben az ifjúság közéleti nevelését, önkormányzatát vagy egészséges életmódra való nevelését fogják megvitatni. Ebben az esetben mindenki érvényesítheti a maga egyéniségét. Az egyik kolléga részletes felmérést készíthet, amelyből az egész testület képet kaphat arról,

- a) mennyi időt töltenek átlagosan szabad levegőn,
- b) mennyi időt fordítanak pihenésre, alvásra a tanulók,
- c) milyen mértékű és jellegű gyógyszerfogyasztásuk,
- d) rendszeresen fogyasztanak-e alkoholt, fekete kávé,
- e) milyen káros idegrendszeri ártalmaknak vannak kitéve, pl. nem rázzák-e meg őket idő előtt egy felnőttest is károsan érintő csaldódások?!

A másik kolléga összegyűjti a kérdés hozzáférhető szakirodalmát s. i. t. Így azután az értekezleten mindenki aktív lesz, és valóban az adott iskola élő problémáiról beszél.

Polgári szociológusok, *Riesmann* és *Vance Packard* szerint a XX. század embe-
rének egyik jellegzetessége, hogy állandóan retteg. Fél, hogy teljesen elveszti egyé-
niségét, elszürkül, parányi csavarrá válik egy bonyolult, s talán értelmetlen gépe-
zetben (vö. *Riesmann*: A magányos tömeg; *Packard*: Feltörekvés, reklám, szexuali-
tás Amerikában). Ez a félelem gyakran jelentkezik nevelőtestületeinkben is (vö.
Ferge Zsuzsa Valóságban írt sorai az agyonirányítottságról). A vezetőknek épp ezért
minden lehetőséget meg kell ragadniuk, hogy alkalmat teremtsenek a pedagógusok
számára személyiségük érvényesítésére, kibontakoztatására. A jól előkészített érte-
kezlet ilyen alkalommá válhat, míg az elő nem készített *Majakovszkij* (Ön-
agyonülésözők) sorai jellemzők: „odebent fél-emberek ülnek”.

A funkció meghatározásán azt értjük, hogy az értekezlet továbbképzési előadás
lesz-e, vagy egy helyi referátumhoz kapcsolódó testületi vita. Mindkét esetben más-
képp kell előkészíteni az értekezletet. Helytelen ugyanis, ha egy külső előadót kér
fel a testület, s ezzel le is ráztá magáról az előkészítés gondját. Ilyenkor is meg
kell az irodalmat jelölni. Fel kell kérni a kollégákat, hogy a témához kapcsolódó
kérdéseiket írják le, s azokat vagy előzetesen küldje el az iskola az előadónak,
vagy a helyszínen adja át neki.

Megdöböntő egyébként, hogy pedagógusok, akik a tanítási órákon valósággal
záporozzák a kérdéseket a tanulókra, mennyire *nem tudnak kérdezni*. Aligha hihet-
jük, hogy ennek a közöny vagy a problémátlanság lenne a forrása. Egyszerűen rossz
beidegződés: aki mindig nála képzetlenebbeket kérdez, nehezen fogalmazza meg
kérdéseit nála képzetesebb emberek előtt. Az előkészítésnek éppen ezért van *problé-
mafeltáró szerepe* is. Ilyenkor arra kell törekedni, hogy a nevelők ne csak a témát
ismerjék meg időben, hanem azokat a problémalehetőségeket is, amelyeket a téma
magában hordoz. Arra gondolok, hogy nem elég pl. meghatározni: az értekezlet
a tanulók világnézeti nevelésével fog foglalkozni. Rá kell mutatni arra is, hogy
a témán belül olyan kérdésekre kell keresnünk feleletet:

- milyen eredményt lehet elérni egy 6—14 éves gyermek világnézetének megalapozá-
sában?
- milyen összefüggéseket kereshetünk a tanuló világvilágának, életszemléletének és világvilágnézetének fejlődése között?
- milyen eszközökkel ellensúlyozhatja az iskola a környezet káros hatásait?
- hogyan járulhatnak hozzá az egyes tantárgyak az egységes világnézet kialakításához?
- (Gondoljunk arra, hogy a Tanterv minden tárgy feladatrendszerében kiemeli: járuljon hozzá a maga eszközeivel...! De melyek ezek az eszközök?)

Rossz, formális gyakorlat, hogy előre felkérnek a szervezők értekezleti hozzászólókat. Ezek az előadás, a referátum anyagát rendszerint nem ismerik, éppen ezért attól függetlenül készítik el otthon szorgalmi házi feladatukat. Nincs azután vígasztalanabb kép, mint amikor az előadás vagy a referátum az élő problémák tömegét veti fel, utána pedig egymás után kérnek szót a nevelők. Előveszik megírt dolgozataikat, és lelkesen beszélnek – valami másról. Fel lehet kérni hozzászólásra kollégákat, de ennek csak akkor van értelme, ha *konkrét tényeket* tárnak a testület elé. Nincs tehát szerepe pl. annak, ha valamelyik magyar szakos hosszán fejtegeti, hogy az irodalmi szakkör gazdag világnézeti programot valósított meg. Erről csak akkor érdemes beszélni, ha adatokkal képes bizonyítani, hogy valamelyik rendezvény milyen konkrét hatást váltott ki a tanulókból. Nem felesleges tehát, ha megvizsgálja, vajon a november 7-i, április 4-i műsor jelentett-e igazi élményt a gyerekeknek, mert ebből következtetni tudnak:

- mit csináltak jól,
- mit kell máskor másképp cselekedniük.

Az általános beszámolóok ezzel szemben mindig azt a képet mutatják, hogy a testület önmagát kívánja megnyugtatni, vagy a felettesek számára kíván tetszetős önarcképet festeni. Egyiknek sincs igazi értelme.

Külön rá kell mutatnunk a fél évi osztályozó, valamint az egész tanév munkáját értékelő tanévzáró értekezletek sajátos funkcióira. Ilyenkor fenyeget leginkább az a veszély, hogy *minderről* lesz szó rajtuk, márpedig tudjuk, hogy lélektanilag a minden legközelebbi rokona *a semmi*. Tény, ezeken az értekezleteken átfogó képet kell adni az iskola helyzetéről, a tervek teljesítéséről, tanulmányi eredményekről stb. Lényeges azonban, hogy az átfogó képen belül legyenek határozott pontok, amelyeken mélyfúrást végez a testület. Szóljon a beszámoló a tanulmányi helyzetről, de az egészből emelje ki pl. a kifejező készség, az orosz nyelv tanításának vagy az alsó és felső tagozat közti átmenet problémáját. Ezeket a pontokat ugyancsak határozzák meg előre! Ezek fogják adni az értekezlet igazi tartalmát.

AZ ÉRTEKEZLETEK VEZETÉSE

Magukon az értekezleteken a kommunikáció törvényei érvényesülnek. A legegyszerűbben megfogalmazva ez azt jelenti, hogy sikerük vagy kudarcuk három tényező függvényeként jön létre:

1. *az előadó*   Megtalálja-e a legmegfelelőbb hangot?
Világosan fejti-e ki a témát?
El tudja-e fogadtatni a maga igazát?

Sajnos, ezen a ponton ismét meg kell állnunk. Általános tapasztalat ugyanis, hogy pedagógusok, akiknek *fegyvere a szó*, gyakran nagyon rosszul tudnak bánni ezzel a fegyverrel. Előadások, hozzászólások igen sok kívánni valót hagynak maguk után. A leggyakoribb hibák:

a) *kusza logikai felépítés*. Jellemzője, hogy a beszélő rapszodikusán vált témát. Jobbik esetben hozzáteszi: erről jut eszembe. Rendszerint még ilyen fogódzót sem ad a hallgatónak, hogy beszéde cikk-cakkjait követni tudhassa. Ennek következménye pl., hogy sokan képtelenek befejezni gondolataikat. Elmondják: végül..., befejezésül..., utoljára, de pontot tenni képtelenek.

b) az *öncéli hozzászólás*. Elmondójának tulajdonképpen nincs gondolata, mondanivalója a témáról. Csak szerepelni akar. Legjobban *Vas István* Határozók és kötőszavak című versével jellemezhetjük ezt a típust:

Jöllehet ez és jóllehet az és jóllehet garmadával,
Mindazonáltal, jaj, mindazonáltal az egész is mindazonáltal,
Feltéve ha és feltéve hogy és feltéve azt, amit,
Ennélfogva és immár ez úgyse, a mégse aligha segít,
Mert bőven van itt a mivel, a miáltal, a minекutána . . .
Mert a főnevek, az ígék, a képek is egyszersmind kihullanak,
S marad a közbeszéd maltere, csikorgó, ügyetlen vivő anyag.
De ha elárasztanak az esetlen határozók, a kopár kötőszavak,
Végéredményben nem fontos más, csak a csak, meg a csak, meg a csak.

c) a *terjengősség*. Jellemzője, hogy valaki valamit addig magyaráz, míg végül senki sem érti. Nem véletlen, hogy a szociálpszichológusok egyre inkább sürgetik a tömör, lényegre törő, feleslegest nem tartalmazó, szükségest nem mellőző beszédet. Igaz, hogy erre törekszünk a fogalmazás tanításában a gyerekeknél is.

d) *stilisztikai pongyolaságok*: a rossz szóhasználattól a hiányos (tartalmilag, nem nyelvtanilag!) mondatokig.

Kétségtelen, hogy feladatunk a pedagógusok *beszédkultúrájának* fejlesztése. Ez a pedagógia köz-, és minden pedagógus önértéke. Feltételezhető ugyanis, hogy ezek a hibák nem korlátozódnak az értekezleti előadásokra, hozzászólásokra, behatolnak a tanítási magyarázatokba is. Ez viszont már nemcsak hiba, hanem veszélyes is!

2. a csatorna és zajhatásai.

Milyen külső zajok akadályozzák a megértést?
De idesorolhatjuk a fáradtságot is, pl. a tanítási utáni értekezleteknél.

Hibaforrások itt is akadnak bőven. Emeljük ki közülük a legtipikusabbakat:

a) *A hallgatók mással foglalkoznak*. Egyesek épp az értekezletek alatt javítják a gyerekek dolgozatait, mások halkán beszélgetnek. Még legártatlanabb a horgolás és a kötés, mert nem zárja ki a figyelmet. Érdekes dolgok derülnének ki, ha pl. az igazgató ugyanúgy bána a testület tagjaival ilyenkor, mint azok az órán a gyerekekkel. Úgy hiszem, sok ellenőrzőkönyvi beírás születne: Az értekezleten nem figyelt, mással foglalkozott, zavarta mások munkáját . . .

b) *a terjengős vagy monoton előadás*. Különösen ebéd után altatót is helyettesíthet. Ha fáradtsági faktor járul hozzá, szinte lehetetlenné teszi az aktív részvételt.

c) *az előadás zajai*. Más összefüggésben említettük már, hogy minden felesleges, a témától elkalandozó kitérés megnehezíti a megértést. Ezek a hallgatókban asszociációsorokat indíthatnak el, szinte szükségszerű, hogy gondolatban nem követik az előadást, hanem elkalandoznak tőle.

d) *külső zavarok*: állandóan cseng a telefon; valaki halkán telefonál, a többiek akaratlanul is figyelik; a szomszédom Ludas Matyit olvas; ki-bejárnak a teremben; a közelben andalító muzsikát sugároz a rádió . . .

Nyilvánvaló, hogy a zajhatásokat minimálisra kell csökkenteni. Ez sok szempontból szervezés kérdése is. Helyes pl. előre közölni az értekezlet ütemezését: milyen hosszú lesz az előadás? Mikor tartanak szünetet. Meddig tart az egész értekezlet? Ezzel nagyon sok zavart előre ki lehet küszöbölni.

3. a hallgatóság. Általában csak a testületi értekezletekről beszélünk, de az iskolában vannak szülői és ifjúsági értekezletek is. Ilyenkor különösen lényeges, hogy a hallgatóság összetételével, egyéb tényezőivel számoljunk.

Ha a hallgatóság szerepét elemezzük, mindenképp arra kell utalnunk, mennyire fontos, hogy a témában érdekelt legyen. Érezze, hogy valóban az ő problémáit vitatjuk, azokra keresünk megoldást. Vicclapok témája, hogy több értekezleten szívesebben foglalkoznak azokkal, akik nincsenek jelen. Mondani sem kell, ez mennyire felesleges. A személyre vonatkoztatás viszont csak kellő *pedagógiai tapintattal* párosulva vezethet eredményhez. Bármennyire igaz pl., hogy a válások megnehezítik a gyermekek nevelését, hogy sok közéleti szülő saját gyerekével ér rá legkevesbé foglalkozni, s ezért azzal kompenzálja magát, hogy legalább saját presztizséből szeretne rásugároztatni valamit, mégis helytelen, ha az osztályfőnök vagy az igazgató egy szülői értekezleten „a könnyelműen való” vagy gyerekeik nevelését elhanyagoló szülőket kezdi szidalmazni. Az ilyen jelenségek egyedi elbírálásra tartoznak. Gondoljunk csak arra, néha több problémát okoz, hogy X szülei nem váltak el, mint az, hogy Y-é igen. Egyedi esetet sohase tárgyaljunk nyilvánosság előtt, az iskolának nem célja, de nem is érdeke, hogy sérelmeket okozzon.

A hatások természetesen rendszerint *komplexek*. A három tényező: előadó, csatorna és hallgató együtt viszi sikerre vagy kárhozhatja kudarcra az értekezleteket. Azzal mindig számolnunk kell, hogy ezek az összefüggések sohasem lesznek a társadalmi élet vagy az iskola legkedvesebb műfajai. Az viszont már rajtunk múlik, hogy az adott értekezlet hasznosságáról vagy feleslegességéről tudjuk-e meggyőzni egymást. Mint minden tevékenységre, erre is be kell állítódniuk az embereknek. Ebben segítheti őket, ha tudják: miért jönnek össze, miről lesz szó, mit várnak tőlük. Nem kevésbé fontos az sem, tudják, mennyi idejüket kívánjuk igénybe venni. Nem fognak türelmetlenkedni, hogy hosszú egy értekezlet, ha előre tudják, öt órákor véget ér, mert így ígérte az igazgató. Ő pedig meg szokta tartani az ígéreteit. Éppen ezért fontos, valahányszor külső előadót kér fel az iskola, ne csak az időpontban és a témában, de az előadás időtartamában is állapodjék meg vele. Kényelmetlen előadónak és hallgatóknak egyaránt, ha pl. az előadó kétórás előadásra készül, a nevelők egyórásra számítanak.

Rá kell mutatnunk arra is, hogy egy vitaindítás sohase tartson egy tanítási óra idejénél tovább. Ne fejtse ki mindent, s főleg ne határozati stílusban. Exponálja a témát, élezzon ki vitakérdéseket, hogy valóban legyen miről vitatkozni, s ne hason formálisnak a felszólítás: Szóljanak hozzá, Kartársak! A zajhatások csökkentése érdekében helyes megállapítani, hogy egy értekezlet három óra időtartamnál többet ne vegyen igénybe. Sokat beszélünk nevelőtestületeink elnöicsedéséről, gondoljunk tehát arra is, hogy három óra múlva szükségszerűen arra kell gondolniuk: ki főzi meg a vacsorát; ki vigyáz a gyerekekre stb. Ha tömör a vitaindító, ha meghatározzák a hozzászólások terjedelmét, ha minél kevesebb üresjáratot engednek, három óra a legnépesebb testületben is elegendő értekezletre. Persze, jogosan hozzátehetjük, fontos nevelési értekezleteknél azzal küszöböljük ki legeredményesebben a zajokat, ha *tanítás nélküli munkanapon tartjuk* meg őket.

Alakítsuk ki a nevelőtestületben azt a szemléletet, hogy az értekezleteken azok szólaljanak fel, akiknek van mondanivalójuk, de azok viszont ne kéressék magukat. Az előadó vagy az igazgató az egyes hozzászólásokra ne reagáljon egyenként és azonnal. Ezzel hihetetlenül rossz bizonyítványt állít ki magáról, mert reakciói azt mutatják, hogy

- a) öntelt, meg van győződve, hogy egyedül ő tudja jól a dolgokat;
b) bizonytalan, fél, hogy az ellenvetést még mások is érvekkel támasztják alá, s ő nem tud rájuk felelni, ezért vág elébük;
c) tulajdonképpen nem is kíváncsi mások véleményére, azt csak azért kérdezte meg, mert ma „divat” demokratának lenni, illetve látszani.

A felvetésekre a hozzászólások végén együtt válaszoljon. *Válaszon* sem a logika, sem a lélektan nem mások véleményének elutasítását érti. A legtöbb értekezleten agytorna tanúi lehetünk: egy ember előad, többen hozzászólnak, utána az egy megmagyarázza, mit lát rosszul a több. A válasz korrigálja a nyilvánvaló hibát, persze, ne tegye nevetségessé a hibázót. Mérlegelje a javaslatokat, emelje ki közülük mindazokat, amit már most el képes fogadni. Hagyja nyitva a megoldatlan problémákat. Értekezleteink egyik fontos feladata ugyanis, hogy *visszaadja a pedagógusoknak a hozzászólások értelmébe vetett hitüket*. Gyakori hallgatásuk oka rendszerint az a hosszú ideig dívó szemlélet, amely a hozzászólásokat azért szorgalmazta, hogy így „előjjenek” a hibás nézetek. Valójában hozzászólásokra azért van szükségünk, mert mindig jobb okos emberek gyűlekezetében meghányani sok bajunk, mint csökönősen ragaszkodni saját hibás elképzeléseinkhez.

AZ ÉRTEKEZLETEK ÉRTÉKELÉSE

Az értekezletek nem zárszavukkal érnek véget. Hasznosságukat, eredményességüket a szürke hétköznapok határozzák meg. Ekkor derül ki hatásuk. Volt-e vajon valami foganatja a szavak „tengernyi árjának”? Változott-e vajon valamiben legalább a hozzászólók, egyetértők tevékenysége? Hiba lenne ugyanis, ha az *értekezleti egyetértést* konkrét eredményként szeretnénk elkönyvelni. Az egyetértéstől még hosszú az út az együtt gondolkodáson át az együttes cselekvésig. Márpedig a célt ebben kell látnunk. Ezért fontos, hogy minden jelentősebb értekezlet után a vezetők üljenek össze, és beszéljék meg a tapasztalatokat. Ne közvetlenül az értekezlet bejárása után, inkább néhány nap múlva.

Az értekezlet tapasztalatait elemezve állapítsák meg: helyesen választották-e meg a témát; sikerült-e tisztázni fogalmakat, nézeteket, módszereket? Nem jártak-e úgy, hogy az értekezlet után a leghanyagabbak távoztak emelt fővel: őket igazolta az előadó, a vita? Nem törték-e le épp a legaktívabb munkatársaikat? Ez az elemzés elengedhetetlen ahhoz, hogy világosan lássák, meghatározzák következő feladataikat. Ha ezt elhagyják, csak egy akciót pipálhatnak ki munkatervükből. Megvolt, de lehet, hogy semmi sem történt. Szükséges ez azért is, hogy az értekezlet a további pedagógiai folyamatban is szerepet játsszon. A felvetett témákról utána is beszélgessenek a kollégák, keressék a legjobb megoldási lehetőségeket a felvetett problémákban. Térjenek vissza újra meg újra hozzájuk. Érezzék, hogy az értekezlettel nem zártak le semmit. Nem is ez volt a céljuk. Megbeszéltek pedagógiai kérdéseket annak érdekében, hogy egyre inkább nevelőközösséggé formálódjék nevelőtestületük. Közösséggé, amely napról napra jobban, eredményesebben kívánja teljesíteni társadalmi feladatát, amelyre mindannyian életüket tették: ifjúságunk nevelését.